

Милорадовић, Софија

Лингвистички атласи – „централни инструмент“ савремене
дијалектологије

Теренска истраживања – поетика сусрета, Зборник 27

Београд: Етнографски институт САНУ, 2012

стр. 141–151.

#

Софија Милорадовић

Институт за српски језик САНУ, Београд
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Лингвистички атласи – „централни инструмент“ савремене дијалектологије

У тексту су представљени лингвистички атласи као највиши домет лингвогеографије и указано је на њихов значај. Представљен је и вишедеценијски рад Међуакадемијског одбора за дијалектолошке атласе при САНУ, у оквиру кога се одвијају послови на домаћем сектору трију међународних пројеката: *Европски лингвистички атлас*, *Општесловенски лингвистички атлас* и *Општекарпатски дијалектолошки атлас*, као и на националном пројекту под називом *Српски дијалектолошки атлас*. Наведене су и образложене најважније фазе рада које подразумева израда научне лингвистичке карте и предочена је структура једног лингвистичког атласа.¹

1.

Лингвистички атласи, односно – лингвогеографске карте у њима, омогућавају праћење географског распрострања одређених језичких појава које припадају различитим језичким нивоима. Сматра се да израда атласа представља највиши домет лингвогеографије, а сами лингвистички атласи могу бити национални, регионални, а могу бити и резултат мегапројеката, тј. међународне сарадње научника из већег броја земаља (на пример, *Европски лингвистички атлас*, *Општесловенски лингвистички атлас*, *Општекарпатски дијалектолошки атлас*). Недвосмислено је јасан велики општи значај графичког представљања језичких вредности, као и многоструки значај примене језичких атласа, а што се пак тиче значаја израде националних дијалектолошких атласа, он је јасно

Кључне речи:

лингвогеографија,
лингвистички
атласи,
лингвистичке
карте, мрежа
пунктова,
Међуакадемијски
одбор за
дијалектолошке
атласе при САНУ

¹ Овај прилог је настао као резултат рада на пројекту *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (ЕДБ 178020), који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

представљен у једном делу текста *Програма прикупљања података за сачињавање дијалектолошког атласа руског језика* (одговорни уредник Р. И. Аванесов): „Представляет собой крупнейшее научное предприятие и является работой имеющей общенациональное значение“.

На почетку ћу само подсетити на познату чињеницу да су први језички атласи поникли на тлу романских језика, као нпр. *Linguistischer Atlas des daco-rumänischen Sprachgebietes* (Leipzig 1898–1909), *Sprach-und Sachatlas Italiens und der Südschweiz* (1928–1940), те *Лингвистички атлас румунског језика*, С. Попа и Е. Петровића, чији је први том изашао 1938. године. На другом крају овога низа, хронолошки гледано, поменућу још једно име и још један значајан издавачки резултат у оквиру лингвистичке дисциплине о којој је овде реч: Андреј Н. Собољев (1965), реномирани руски дијалектолог и балканолог, ушао је у балканску лингвистичку географију „на велика врата“ – тротомним делом *Лингвистички атлас источне Србије и западне Бугарске*, објављеним 1998. у Марбургу, а методе и резултате ове лингвистичке дисциплине Собољев обилато користи у многим својим радовима.

На комплексне и добро познате узроке изузетно великог кашњења наше земље у раду на лингвистичкој географији указивао је у више наврата Павле Ивић. Као један од разлога за то, наводио је следеће: „За разлику од германистике и романистике, славистичка наука није имала великих традиција на овом пољу“ (Ивић 1991: 49). Такође, проф. Ивић није никада пропуштао да помене да су за послове овакве врсте неопходна знатна финансијска средства и стручно оспособљен кадар, лапидарно и јасно потом закључујући: „Велики друштвени задаци изискују и одговарајуће друштвено старање“ (Исти 66). У прегледном тексту проф. Ивића – *Рад на лингвистичкој географији у Југославији* (Ивић 1991: 49–66),² наћи ће своје место сви значајнији прагаоци на овим пословима: од француског лингвисте Тенијера, са атласом двојинских облика у словеначком језику из 1925. године, до Далибора Брозовића, југословенског лингвисте у Редакционом одбору *Европског лингвистичког атласа*. Поменућу овом приликом само један од значајнијих догађаја у историји југословенске лингвогеографије: *Лингвистички атлас Медитерана*, који је почетком педесетих година прошлог века осмислио загребачки романиста Мирко Деановић, а који је заправо остао само збирка од преко двадесет пробних карата, први је атлас који је обухватио, како је тада забележено, део српскохрватске језичке територије.

Након и за југословенске слависте обавезујуће одлуке да се приступи изради *Општерсловенског лингвистичког атласа*, донете 1958. на IV Међународном славистичком конгресу у Москви, основан је године 1959. Југословенски комитет за дијалектолошке атласе, касније реорганизован и

² Оваје текст је први пут објављен у издању Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине: *Posebna izdanja*, Knjiga LXXXII, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 18, Sarajevo 1987, 51–59.

преименован у Међуакадемијски одбор за дијалектолошке атласе (при САНУ), у оквиру кога ће се у потоњим деценијама одвијати рад на југословенском сектору трију великих међународних пројеката (*Европски лингвистички атлас* – АЛЕ, *Опитесловенски лингвистички атлас* – ОЛА и *Опитекарпатски дијалектолошки атлас* – ОКДА), као и на националном пројекту под називом *Српскохрватски дијалектолошки атлас* – СХДА (данас *Српски дијалектолошки атлас* – СДА). Ради ефикаснијег рада на наведеним пројектима, при Одбору су својевремено основане комисије за АЛЕ, ОЛА, ОКДА и СХДА/СДА. Поред чланова Одбора и његових комисија, на реализацији обавеза на пројекту *Српски дијалектолошки атлас* већ дуги низ година бивају ангажовани и други стручњаци, запослени у сродним научним институцијама.

Тако, током претходних пет деценија, југословенски дијалектолози, па тако и српски, радили су на најмање два „колосека“ – на међународним и на националним лингвистичким атласима, уз готово редовне текуће проблеме кадровске и финансијске природе. Свакако, многа важна питања, на пример – она везана „за диференцијацију у словенском језичком свету као целини“, била су сувишна када је требало сачињавати упитнике за атласе појединих језика, а тако и обрнуто: тек су се понеки подаци сакупљени на домаћем терену могли искористити као подаци неопходни за слање у централну АЛЕ/ОЛА картотеку. Такође, мрежа пунктова начињена за потребе *Опитесловенског лингвистичког атласа*, а поготово за *Европски лингвистички атлас*, превише је била ретка за представљање свих значајнијих појава у нашим народним говорима: „Оно што би имало бити само наглашено у општесловенском атласу у смислу појава појединих словенских језика, то у посебним атласима треба да дође до пуног изражаја“ (Павловић 1959: 171). Теренско испитивање за ОЛА завршено је у Југославији пре више од тридесет година, а многи национални атласи остали су да „храмљу“ до данашњих дана. Бројни и веома комплексни задаци на међународном плану израде лингвистичких атласа, постављени пред ипак веома ограничен број за ове послове заинтересованих и стручно оспособљених домаћих дијалектолога, којима при том рад на атласима углавном није био „главни научни задатак“, узели су свој данак. Као и када је реч о много чему другом у лингвистичким и филолошким пословима, П. Ивић је добро предвидео да је за рад на домаћим атласима потребан „нов кадар дијалектолога, знатно бројнији од поколења које је за последњих четврт века носило главни терет посла и које се ближи завршним етапама своје активности“ (Ивић 1991: 65–66), али је и скренуо пажњу на неопходност озбиљног менторског рада са генерацијама које долазе.

Српски лингвисти, у првом реду – П. Ивић, Д. Петровић, М. Пижурица, С. Реметић и Д. Ђупић, израдили су током протеклих деценија велики број карата за потребе *Европског лингвистичког атласа*, *Опитесловенског лингвистичког атласа* и *Опитекарпатског дијалектолошког атласа*. Многе од њих су објављене, а неке још увек чекају на објављивање, јер су у питању замашни и скупи дугорочни пројекти.

2.

Опшесловенски лингвистички атлас је највећи свесловенски пројекат који пружа могућност да сваки словенски језик, тј. народне говоре који припадају сваком поједином словенском језику, осмотримо као део једне веће целине – словенског језичког простора.³ Рад на *Опшесловенском лингвистичком атласу* започет је на основу одлуке IV Међународног конгреса слависта (Москва, септембра 1958). При Међународном комитету слависта оформљена је Комисија за ОЛА, у коју су ушли угледни слависти из различитих земаља (оснивачи ОЛА су Р. И. Аванесов [Москва], А Белић [Београд], С. Б. Бернштејн [Москва], Б. Хавранек [Праг], В. Дорошевски [Варшава], С. Стојков [Софија], З. Штибер [Варшава]), а која је потом основала међународну радну групу. Упитник за ОЛА сачињен је 1965. године и садржи 3.454 питања⁴, а мрежа истраживаних пунктова обухвата 853 насеља. У изради ОЛА данас учествује 13 националних комисија: Бугарска, Белорусија, Босна и Херцеговина, Лужички Срби, Македонија, Пољска, Русија, Словачка, Словенија, Србија, Украјина, Хрватска, Чешка.

Опшесловенски лингвистички атлас за предмет свога истраживања има групу (породицу) сродних језика, тј. словенске језике у целини, а не неки појединачни језик. Док национални атласи истражују дијалекатске сличности и разлике у оквиру једног језика, управо због њиховог националног значаја, дотле се у ОЛА картографишу сличности и разлике у оквиру целе словенске породице језика, јер су оне значајне на опшесловенском нивоу.

ОЛА се припрема у две серије – фонетско-граматичкој (фонетика, морфологија, синтакса) и лексичко-творбеној. Досадашњи томови тих серија садрже фонетске и лексичко-творбене карте, а предвиђа се и израда морфолошких, синтаксичких и семантичких карата. У фонетским томовима грађа је представљена по одређеним појавама карактеристичним за фонетски систем словенских језика, а у лексичко-творбеним – по одређеним тематским групама речи. У складу са два серијама Атласа, колектив ОЛА ради у оквиру двеју комисија – фонетско-граматичке и лексичко-творбене. Такође, у организациону структуру ОЛА улази и поткомисија за уопштавајућу транскрипцију. Та поткомисија припрема, на основу морфонолошке анализе материјала, уопштавајуће легенде за лексичко-творбене карте. Пре неколико

³ Заинтересовани могу посетити Интернет страницу *Опшесловенског лингвистичког атласа*: <http://slavatlas.org>. Тамо се, поред описа пројекта (насловна страна), могу наћи и следеће веб-странице: *Географија* – мрежа насељених пунктова, *Публикације* – штампани и онлајн материјали, *Догађања* – заседања Међународне комисије, *In memoriam* и *Базе података* – дијалекатски материјали.

⁴ „Стварно тежиште при изради атласа, тиме и при састављању упитника, своди се на избор речи“ (Павловић 1959: 179). Дакле – „формирање упитника претставља планску основу израде самога атласа“ (Исто, 183), односно – „у основним принципима правилног картографисања је (...) прецизност која мора карактерисати Упитнике“ (Исто, 184).

година отпочела је са радом и поткомисија за компјутеризацију, која се бави припремом електронске верзије Атласа.

У мрежи *Опшесловенског лингвистичког атласа* налази се 28 српских пунктова, а „покривене“ су све српске дијалекатске формације. Осим тога, српски језик је заступљен и са два пункта у Румунији (Клокотич и Свиница), и једним пунктом у Мађарској (Ловра).

У рад на *Европском лингвистичком атласу* укључили смо се 1974. године. Председник Српске националне комисије за ALE сада је Александар Лома, који је на том месту наследио П. Ивића. Српски језик је у овом атласу заступљен са 10 пунктова из Србије и 3 из Црне Горе. Карте ALE заслужују да буду изузетно високо вредноване, како због сложености и захтевности њихове израде тако и због обимности пропратних коментара (који неретко прерастају у засебне студије), неопходне када је у питању тако обимна и разноврсна грађа из различитих језичких породица, као и из појединих изолованих језика (какав је, на пример, баскијски). Обрада националних материјала, датих у раније утврђеној транскрипцији, подразумева и давање етимолошких коментара. Одговори на поједина питања прикупљени су из преко 50 земаља Европе, тачније – из више од две хиљаде пунктова, од Кипра и Малте до Урала и Кавказа. Тако, карте и материјали *Европског лингвистичког атласа* представљају богато извориште за разноврсна језичка и културноисторијска истраживања.

Само две године касније, дакле 1976, наш малобројни тим морао се прихватити још једне међународне обавезе на лингвогеографском пољу – укључује се и у рад на *Општекарпатском дијалектолошком атласу*, за који ће се прикупљати одговори на 785 питања „из области лексике везане за планине и планинску привреду у земљама дуж карпатског горског ланца“ (Пољска, Чехословачка, Мађарска, Украјина, Молдавија, Југославија, Бугарска; Румунија изостаје из политичких разлога) (Ивић 1991: 60)⁵. Од 166 предвиђених пунктова у мрежи за ОКДА, 21 пункт налази се на територији бивших југословенских република (изузев Словеније), Република Србија заступљена је са 9 пунктова, и то не само североисточна Србија, будући да је ваљало осветлити „стародревне везе између карпатске и балканске лексике“ (Исто, 61). Будући да је 2004. године, као заједничко издање Српске академије наука и уметности, Института за српски језик САНУ и Филозофског факултета у Новом Саду, објављен последњи, 7. том *Општекарпатског дијалектолошког атласа*, практично је завршена најважнија фаза рада на овом међународном научном пројекту.

Рад на *Српском дијалектолошком атласу* (раније *Српскохрватски дијалектолошки атлас*) одвија се данас у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, чији је носилац Институт за српски

⁵ О хетерогености и хетерохроности карпатског лексичког слоја на српскохрватском језичком простору в. више код Петровић 1979.

језик САНУ (а који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије), будући да се пре више од пет година Одељење језика и књижевности САНУ сагласило са предлогом Института за српски језик САНУ и руководством пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* да рад из области лингвистичке географије и ономастике буде заједничка обавеза ових двеју институција.⁶ Мрежа за национални дијалектолошки атлас, која покрива српски језички простор, имаће нешто преко 800 пунктова.⁷ Упитник за *Српскохрватски дијалектолошки атлас* (из кога се поједина питања преузимају за израду карата за *Српски дијалектолошки атлас*) има 2.098 питања разврстаних у 14 тематских области: Човек и делови тела, Породица, Ношња, Кућа и предмети у кући, Исхрана, Ратарство, Домаће животиње, Називи за птице и домаћу живину, Дивље животиње, Називи за дрвеће и воће, Називи за поврће и цвеће, Називи из народне радиности, Природа, Друштвени живот), тачније – 1.649 питања из наведених области и Додатак који чине ономастичка питања, као и питања везана за поједине врсте речи.

3.

За израду лингвогеографских карата неопходно је солидно познавање дијалектологије, историје језика и упоредне граматике индоевропских, тј. словенских језика, а када је реч о изради карата за национални дијалектолошки атлас, неопходно је одлично познавање дијалектологије и историје српског језика, као и солидно сналажење у питањима етимологије.

Пружајући увид у неке давне везе међу посебним језицима и дијалектима, али сведочећи, паралелно, и о иновативним процесима који су се одигравали, лингвистичке карте рађене за потребе међународних лингвогеографских пројеката и њихови пратећи материјали играју значајну улогу у извођењу закључака везаних, пре свега, за историјску дијалектологију, упоредну граматику, етимологију, лингвистичку контактологију.

Научне лингвистичке карте, поготово оне проблемски компликованије и тзв. сводне, раде се у коауторству (најчешће два, ређе три коаутора).

Израда лингвистичке карте подразумева следеће фазе рада:

⁶ „За српскохрватски језик је проф. А. Белић предвиђао да се приступи раду на дијалектолошком атласу још пре више од три деценије, али је рад у овоме правцу морао бити одлаган због извесних објективних тешкоћа“ (Павловић 1959: 166).

⁷ „Мрежа тачака у којима се фиксира грађа за атлас треба да буде таква да се из ње изрази слика дијалекатских карактеристика у крупним изоглосама и у појединачним специфичностима“ (Павловић 1959: 175).

- прикупљање података у разним местима према унапред сачињеном упитнику,
- мериторно исписивање прикупљеног дијалекатског материјала,
- израда индекса (уз примену унапред утврђене фонетске транскрипције),
- анализа исписаног материјала за одређено питање,
- израда нумеричког индекса, тзв. чаршава (на левој страни се наводи рефлекс одређене прасловенске фонеме или лексичка база, а на десну страну се уносе бројеви пунктова у којима се фонетски рефлекс / лексичка база јавља),
- израда легенде (*легенда* је сублимисан и помоћу извесне графичке логике представљен материјал),
- израда коментара материјала на основу претходно обављене анализе,
- компјутерска израда (цртање) карте.

Треба напоменути да се за потребе појединачних фонетских томова ОЛА израђује тзв. уопштавајућа легенда, која садржи симболе / ознаке за вокалски део картографисаних рефлекса. У легенди се поред сваког графичког знака даје његово фонетско разрешење, заједно са дијакритичким ознакама утврђеним у претходно усаглашеној фонетској транскрипцији, којима се прецизирају изговорне нијансе појединих вокала и њихове квантитативне вредности.⁸

На самом крају легенде дају се појединачне ознаке: за поједине акценте, за други дериват (×), за синонимски лик (v), за одсуство материјала (–), за упућивање на материјал, тј. индекс (~, тзв. тилда), за упућивање на коментар (*), за нулти рефлекс (#) итд. Тилдом се упућује на понеки важан додатни податак, на пример – на ретке, књижевне или архаичне облике, на пасивно значење, на род, број или падеж другачији од очекиваног.⁹ Када је

⁸ Илустрације ради, навешћу само следећи податак: у једном свом раду у коме се бавим континуантима прасловенске групе **tort*, изолованим из контекста фонетског записа лексеме **korljь*, наводим шему са шест реализованих секвенци – комбинација двају саставних континуантских елемената, са различитим артикулационим вредностима вокалске компоненте. Дакле, за карту FP 2104 **korljь* издвојила сам чак 26 различитих графичких знакова којима је било потребно представити све забележене ликове, са прецизном фонетском вредношћу одређеног вокала који чини саставни део сваког појединог континуанта.

⁹ Када је реч о материјалу за карту **korljь*, тилду сам убележила уз облике у чак 17 пунктова; у питању су били ретки облици, књижевни облици и облици са пасивним значењем, од којих су ови последњи заправо најбројнији. Дату бројност узрокују околности екстралингвистичке природе, које су се очитовале и приликом тражења одговора на питање *цар, цесар, ћесар*, дато под бројем 1.516 у *Упитнику за српскохрватски дијалектолошки атлас*.

реч о лексичким картама, појединачне лексичке базе се не картографишу, већ се наводе таксативно у коментару, а на карти се означавају великом звездастом фигуром, док стране основе иду на крај нумеричког индекса и легенде (пишу се у облој загради). Такође, на крају легенде дају се и типови тзв. шрафировки (вертикалне, хоризонталне, мрежасте, густе, ретке), које су погодне за многе додатне информације, за означавање диференцијације на практично свим језичким нивоима (нпр. за ареал стабилизованог акцента, за ареал у коме имамо палаталност сугласника који претходи рефлексу јерова итд.).

Препорука је да се цртају највише два знака уз број којим је означен одговарајући пункт на бланко карти (уз евентуално „приписану“ и неку појединачну ознаку), јер је најважније визуелно не преоптеретити карту, односно – учинити је максимално прегледном за корисника. Такође, важно је да се изнађу најбоља графичка решења, како би већ на први поглед најупечатљивија била тема карте, или – како Руси кажу – *герой карты*, те како се не би „замаглио“ неки важан податак. Ово стога што је на многим картама (као и у легенди, уосталом) упутно приказати различите аспекте, тј. различите нивое (нпр. на лексичким картама – морфолошки, творбени, па и фонолошки ниво).

На лингвистичким картама уочавају се *изоглосе* – (изоглотске) линије које се повлаче да би се означила граница ареала у коме опстојава одређена језичка датост. Тако, према типу издвојене језичке датости, можемо имати *изофоне*, *изоморфе*, *изолексе* и сл.

Графичка реализација и ауторска интерпретација материјала представљају два различита нивоа рада када је реч о научној лингвистичкој карти.

4.

Сваки лингвистички атлас може дати релативно потпун увид у инвентар одређених проблема из области прозодијске, фонетске, морфолошке, творбене, лексиколошке, па и синтаксичке проблематике.

Узимајући за пример том 46 Фонетско-граматичке серије *Опитесловенског лингвистичког атласа (Рефлексы *ъ, *ь. Вторичные гласные)*, објављен у Скопљу 2003. године, а чији су издавачи Међународни комитет слависта (Комисија за ОЛА), МАНУ и САНУ, навешћу сегменте једног лингвистичког атласа:

- списак издавача (на првом месту Међународни комитет слависта – Комисија за ОЛА),
- академије и институти који учествују у изради Атласа, чланови Комисије за ОЛА, чланови редакције тома, главни и одговорни редактор(и),
- уводни чланак са уопштавајућом легендом,

- систем фонетске транскрипције,
- списак пунктова,
- списак скраћеница,
- карте (са пратећим материјалом),
- сводне (тј. уопштавајуће) карте,
- некартографисани материјал.

Некартографисани материјал је онај дијалекатски материјал који је анализиран по одређеним принципима, на основу чега је уређен индекс, али који није резултирао картом.

5.

Мешање политике у лингвистичке послове довело је, између осталог, до тога да румунски материјал изостане приликом израде *Општекарпатског дијалектолошког атласа*, а да се Бугарска, због непризнавања македонског језика, повуче из рада на сва три помињана међународна лингвогеографска пројекта (званично, 1984. године). Очигледна је штета која је настала и по међународне научне пројекте и по саме заједнице које су се из таквих послова искључиле. Срећом, бугарски дијалектолози су се пре неколико година изнова укључили у ове заједничке послове. Када је пак реч о настајању нових држава (и језика) на тлу бивше Југославије, најједноставније и најкраће речено у вези са делањем на пољу лингвистичке географије јесте следеће: картографишу се дијалекатске, а не социолингвистичке датости. Ипак, било је покушаја да се аспекти осматрања замене, о чему је расправљано на састанцима међународних редакција АЛЕ и ОЛА. Договорено је да се у списку истраживаних пунктова, наравно, сваки од њих нађе под именом државе којој припада. Међутим, државне границе по правилу нису и никада неће моћи бити и границе појединих дијалеката, а убицирање одређених језичких датости не значи и претендовање на нечију територију (уколико није реч о *извртању* научних чињеница да би се тиме поткрепиле неке тежње друге врсте). Уосталом, овде је реч о вишедеценијским међународним научним пројектима, чији се резултати рада већ поодавно публикују, па би било упутно држати се израније утврђених принципа, оних који су постављени у темеље ових послова, и то од стране најзначајнијих имена индоевропеистике и славистике.

Као својеврстан мини омаж екипи врских стручњака који су у бившој Југославији, кроз више деценија, носили бројна и озбиљна задужења, везана пре свега – када је о лингвистичкој географији реч – за рад на *Европском лингвистичком атласу* и на *Опшесловенском лингвистичком атласу*, поменућу овом приликом имена најугледнијих међу њима, од којих су многи већ настањени у нашем сећању: Тине Логар из Словеније, Далибор Брозовић, Божидар Финка и Антун Шојат из Хрватске, Јово Вуковић, Асим Пецо и

Драгомир Вујичић из Босне и Херцеговине, Павле Ивић и Драгољуб Петровић из Србије, Божидар Видоески и Зузана Тополињска из Македоније.

„Науци су потребне три врсте великих, исцрпних радова: опсежне монографије о граматичком систему у говору неког места или краја, систематски речници сваког дијалекатског типа и дијалекатски атласи који ће приказати како појаве варирају у простору. (...) А управо то треће, дијалекатски атласи, треба да крунише целокупан посао и да му да ону неопходну географску перспективу иза које се називу и историјска кретања. Савремена дијалектологија у свету не без разлога сматра језичке атласе својим централним инструментом; они данас спадају у ризницу фундаменталних тековина културе цивилизованих народа“ (Ивић 1990: 209-210). Остаје нам само да се надамо да ћемо ускоро у ту ризницу положити и први том *Српског дијалектолошког атласа*.

Литература

- Ивић 1990: П. Ивић, *О језику некадашњем и садашњем*. Београд–Приштина.
- Ивић 1991: Павле Ивић, *Рад на лингвистичкој географији у Југославији*, у: *Из српскохрватске дијалектологије*, Изабрани огледи III, Ниш : Просвета, 49–66.
- Павловић 1959: Миливој Павловић, *Дијалектолошки атлас и проблематика српскохрватског језика*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду IV, Нови Сад, 165–187.
- Петровић 1979: Dragoljub Petrović, *Srpskohrvatski jezik i Opštekarpatски дијалектолошки атлас*, Zbornik Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica, Ročník XXX, Bratislava 1980, 195–199.
- <http://slavatlas.org> (Интернет страница ОЈА)

Sofija Miloradović

Institute for the Serbian Language, SASA, Belgrade
Faculty of Philosophy, University of Niš

Linguistic Atlases – “The Central Instrument” of the Contemporary Dialectology

The highest achievement of linguistic geography is a production of linguistic atlases. Scientific linguistic chart, with all of its necessary accompanying elements, allows a possibility to track geographical prevalence of any given linguistic event. This is so because the gathered material, used in a chart creation, came from a number of settlements based on pre-composed questionnaire. Linguistic atlases represent “the central instrument” of the contemporary dialectology. Following an assessment of atlases significance, this paper presents multi-decade long work of the Academy department for dialectology atlases, SASA (founded in 1959 under the name of Yugoslav Committee for dialectology atlases) and the three projects undertaken during the course of years (European linguistic atlas- ALE, Slavic linguistic atlas- OLA and Carpathian dialectological atlas- OKDA), as well as the national project named Serbian dialectological atlas- SDA (earlier Serbo-Croatian dialectological atlas). The paper assesses the most important work phases (production of linguistic charts). Finally, the paper presents a structure of a linguistic atlas, based on the example of one volume phonetic series from OLA.

Key words:

linguistic
geography,
linguistic atlas,
linguistic chart,
network of points,
Academy
department for
dialectology atlases,
SASA